

jure. Unde si duo prateriti sunt, emancipatus, et is qui in potestate est: quidam nec emancipatum prestare debere legata existimant, quia effectu fratris aufert partem dimidiam; cum, etsi hic non peteret, suus solus rem habiturus esset. Quid ergo est, ubi prateritus sit suus? verius est quod dictum est. Ubi vero scriptus est, et voluntatem patris habet, debet teneri legatariis, etiam si omiserit bonorum possessionem. — § 1. Sed si unus emancipatus heres scriptus sit, alter prateritus, et utriusque contra tabulas bonorum possessionem acceperint: et institutus eadem praestat, quae prateritus. Sed si solus heres institutus contra tabulas bonorum possessionem acceperit, omnibus⁵⁰ debet legata praestare: perinde atque si adisset hereditatem. Sed si scriptus quidem adierit hereditatem, prateritus autem bonorum possessionem acceperit: hic quidem, qui bonorum possessionem acceperit, certis⁵¹ personis legata debet. De scripto autem quaeritur: et complures putant, certis personis et eum praestare debere; quod puto verius esse: nam et praetor hac ratione eum tuetur quod ex liberis est, qui contra tabulas petere poterunt. — § 2. Ita autem tuendus est in partem dimidiam, si aut ex maiore parte quam dimidia, heres institutus sit, aut ex semisse; quod si ex minore parte quam dimidia institutus sit, dicimus non ex maiore parte, quam institutus sit, tuendum eum esse: quia enim ratione maiorem partem habere potest, cum nec bonorum possessionem acceperit, nec ex maiore parte institutus sit? — § 3. Ei, quae dotem non habet, nullum legatum debetur⁵², licet sub praetextu dotis legetur. — § 4. Si extraneo herede instituto, sub hac conditione exceptae personae legatum sit, si heredi decem dederit: ita ei legatorum actio dabitur, si ei, qui contra tabulas bonorum possessionem acceperit, dederit; non si heredi instituto: quia absurdum est, illum comoda hereditatis habere, alium⁵³ onera sustinere in praestando legato; sed et si Titio iussus fuerit dare, non illi, sed filio dare debet.

16. ULPIANUS, lib. 4 Disputationum.

Si duo proponantur esse, unus⁵⁴ in potestate prateritus, alius emancipatus institutus: apparet commissum esse edictum per eum, qui in potestate est; et si ambo petissent contra tabulas bonorum possessionem: is quidem, qui in potestate mansit, cum rem ab intestato habeat, non praestabit liberis et parentibus legata: emancipatus vero nunquid nec ipse praestat, quia ei rem auferret qui praestaturus non erat, si solus esset? sed verius est, vel hunc saltem debere liberis et parentibus praestare legata. Proinde si contra tabulas non accepit, dicendum est, tuendum eum in partem, et utrique liberis parentibusve legata praestaturum. Sed an et omnibus⁵⁵ dubito: tamen quia plena fruatur voluntate, plenum et obsequium praestare testatoris iudicio pro sua parte debet.

17. JULIANUS, lib. 36 Digestorum.

Si emancipato filio praterito, pater extraneum heredem instituisse, et ab eo rem legasset, eaque adita hereditate dolo scripti heredis perisset: adversus emancipatum utilis actio dari debet; ei scilicet personae, cui filius legata praestare cogitur: quia praetori propositum est, sine injuria caeterarum personarum bonorum possessionem contra tabulas testamenti dari.

18. AFRICANUS, lib. 4 Quaestionum.

Nepos qui in potestate mansit, et filius suus heredes instituti sunt: nepoti legatum dedit: pater ejus emancipatus petiit bonorum possessionem: nepos legato contentus est. Quidam in eum solum, qui in potestate esset, legati actionem nepoti dandam responderunt: quia ei nihil auferatur, et emancipatus partem filii sui occupet, in qua onus legatorum non consisteret. Sed rectius dicitur, in emancipatum solum dandam actionem nepoti; et quidem non ultra quadrantem⁵⁶.

19. Idem, lib. 5 Quaestionum.

Quia et si omnes petissent bonorum possessionem, semis nepotis inter eum et patrem ejus divideretur.

20. MARCIANUS, lib. 4 Regularum.

Si filius emancipatus contra tabulas bonorum possessionem petierit, tuendus quidem liberis et parentibus constat: sed si varie donatum fuerit exceptis personis a testatore mortis causa, pro rata conferent ad virilem emancipato; sicut accidit in portionibus hereditariis et legatis. — § 1. Intestato autem mortuo patre, super donationibus mortis causa factis, non poterit filius queri: quoniam comparatio nulla legatorum occurrit.

21. PAPINIUS, lib. 13 Quaestionum.

Si portio hereditatis, quam excepta persona beneficio legis habere po-

50. L. 14, in pr. supr. cod. — 31. L. 5, § ult. supr. cod.; immo vide L. 14, in pr. vers. sed illud supr. lit. prot.; L. 15, in fin. infr. h. t. — 32. Immo vide L. 3, C. de facta caus. adject. — 33. L. ult. § 3, in fin. C. de furt. — 34. L. 15, in pr. supr. h. t. — 35. L. 5, § ult. d. L. 25, § 1, in fin. supr. cod. — 36. L. 19, infr. cod.; L. 1, § 11; L. ult. infr. de conjung. cum

tuit, repudietur: pro ea quoque parte filius, qui bonorum possessionem accepit, non aliis, quam exceptis personis, legata praestabit.

22. Idem, lib. 5 Responsorum.

Bonorum possessione contra tabulas testamenti praterito emancipato filio data, scriptus heres alter filius qui possessionem accepit, vel jure civili contentus non accepit, legata praecipua non habebit⁵⁷.

23. HERMOGENIANUS, lib. 3 juris Epitomarum.

Hi quibus vel relictum, vel virilem divus Pius conservari constituit⁵⁸, ex servis, qui libertatem propter bonorum possessionem contra tabulas acceptam consequi non potuerunt, nihil habebunt.

24. TRYPHONINUS, lib. 16 Disputationum.

Intervenit illa quaestio, quando numero liberorum esse debeat is, cui legatum datum est, ut id ferre possit a filio contra tabulas bonorum possessionem accipiente? Et placet sufficere, in ea necessitudine tunc esse, quando dies legati cedit.

25. MARCELLUS, lib. 9 Digestorum.

Qui filium emancipaverat, et nepotem ex eo retinuerat in potestate, testamento filium exheredavit; nepotem ex aliqua parte instituit heredem, et alium filium emancipatum praterit. Potest defendi, nepotem quoque bonorum possessionem contra tabulas petere posse: nam pro ea parte, qua quisque intestato suus heres esset, si pater suus heres non esset, bonorum possessio defertur. — § 1. Is cuius filius in adoptione erat, nepotem quem filius postea procreaverat, scripsit heredem; emancipatum filium praterit: num habet nepos ex edicto bonorum possessionem? tuendus tamen exemplo parentum⁴⁰ et liberorum, quibus legata praestare coguntur qui bonorum possessionem contra tabulas acceperunt. — § 2. Si forte ex eodem filio retinuerat nepotem unum, pluresve, indubitate pro ea parte tuendus est, pro qua parte tuetur, si ex filia nepos aut mater defuncti heredes instituti essent: nam his comparatur.

TIT. VI.

DE COLLATIONE.

1. ULPIANUS, lib. 40, ad Edictum.

Hic titulus manifestam habet aequitatem; cum enim praetor ad bonorum possessionem contra tabulas emancipatos admittit, participesque faciat cum his, qui sunt in potestate, bonorum patrum: consequens esse credit, ut sua quoque bona in medium conferant, qui appetant paternam. — § 1. Inter eos dabitur collatio, quibus possessio data est. — § 2. Plane si minorem vel aium, quem restituere in integrum solet praetor, restituerit ad bonorum possessionem contra tabulas petendam, quam omiserat: utique etiam collationis commodum ei restituit. — § 3. Si ex dodrante fuit institutus filius qui erat in potestate, extraneus ex quadrante: emancipatum accipientem contra tabulas, pro quadrante tantum bona sua collaturum Julianus ait: quia solum quadrantem fratri abstulit; argumentum pro hac sententia adfert Pomponius, quod filius emancipatus² nepotibus ex se natis solis conferre cogitur. — § 4. Pater filium, quem in potestate habebat, et extraneum heredem scripsit, emancipatum praterit: bonorum possessionem contra tabulas uterque filius accepit; potest non incommode dici, emancipatum ita demum conferre fratri suo debere, si aliquid [ei] ex causa hereditaria abstulerit; nam si minore ex parte, quam dimidia, is, qui in potestate erat, heres scriptus fuerit: inique videbitur collationem postulare ab eo³, propter quem amplius hereditate paterna habiturus est. — § 5. Totiens igitur collationis locus est, quotiens aliquo incommodo affectus est is, qui in potestate est, intervenit emancipati: caeterum, si non est, collatio cessabit. — § 6. Vel maxime autem tunc⁴ emancipatum conferre non oportet, si etiam iudicium patris meruit: nec quicquam amplius nascitur, quam ei pater dedit. — § 7. Sed et si legatis meruit⁵ semissem, vel tantum, quantum contra tabulas bonorum possessionem occupat; dicendum est, non esse cogendum ad collationem.

§ 8. Ibidem Julianus ait, si bonorum possessione accepta decesserit is qui in potestate est, ad collationem bonorum cogendum emancipatum: ut tantum heredi ejus conferat, quantum conferret ipsi si viveret. Quod si ante acceptam bonorum possessionem decesserit suus, heredem ejus praetor [ita] tueri debet (inquit) pro ea parte, qua heres scriptus

emanc. — 37. Immo vide L. 5, C. de inoffic. donat. — 38. Vide tamen L. 5, § 1, supr. h. t. — 39. L. 3, § 1, L. 7, supr. cod. — 40. L. 1, § 1, supr. cod. — Tit. VI. — 1. Lib. 6, C. 20. — 2. L. 1, § 15, infr. de conjung. cum emancip. — 3. L. 20, § 1, vers. et hoc sit consequens. supr. de bon. possess. contra tab. — 4. L. 1, C. h. t.

fuit is qui in potestate erat: non tamen ultra virilem; ad collationem autem non admittit eum in hunc casum, quia bonorum possessio admissa non est. — § 9. Jubet autem praetor ita fieri collationem, ut recte caveatur. Caveri autem per satisfactionem oportere. Pomponius ait. An pignoribus caveri possit, videamus? Et Pomponius lib. 79 ad Edictum scripsit, et reis⁶, et pignoribus⁶ recte caveri de collatione: et ita ego quoque puto. — § 10. Si frater cavere non possit, curator portionis ejus constituitur, apud quem reflecta pecunia collocetur: ut tunc demum recipiat quod redactum est, cum bona propria contulerit. Quod si per contumaciam⁷ actiones denegatae sint, oblata postea cautione recipit pristinum jus. — § 11. Quamvis autem edictum praetoris de cautione loquatur, tamen etiam re posse fieri collationem, Pomponius lib. 79 ad Edictum scripsit: Aut enim re, inquit, aut cautione facienda collatio est. Igitur dividat, inquit, bona sua cum fratribus: et quamvis non caveat, satisfacit edicto. Sed et si quaedam dividat, de quibusdam caveat: aequum dicitur eum satisfecisse. Sed cum possint esse quaedam in occulto, non satis confert, qui non cavit, quamvis dividat. Si igitur constet inter partes, quid sit in bonis emancipati, sufficiens collatio est diviso: si non constet, sed dicatur quaedam non esse in commune redacta: tunc propter incertum cautio erit interponenda. — § 12. Sed etsi tantum forte in bonis paternis emancipatus remittat, quantum ex collatione suus habere debet; dicendum est, emancipatum satis contulisse videri. Idem et si nomen paterni debitoris delegaverit, vel fundum remve aliam dederit pro portione bonorum quae conferre debuit. — § 13. Si, cum duobus conferre deberet, alteri contulerit, alteri non: vel cum cavet, vel cum dividit, videndum est, utrum sextantis tantum ei auferatur emolumentum, an vero trientis totius detrahi debeat? et puto, si quidem per contumaciam⁸ non caveat, totius trientis ei denegandas actiones: nec enim videtur cavisse, qui non omnibus cavit; quod si per inopiam, sextantis tantum denegandas: sic tamen, ut possit supplere cautionem vel collatione, vel caeteris modis, quibus supra diximus: aut curator constituatur rem ei salvam facturum; haberi enim debet ratio ejus, qui non per contumaciam collationem non implet. — § 14. Is quoque, qui in adoptiva⁹ familia est, conferre cogitur, hoc est, non ipse¹⁰, sed is qui eum habet, si maluerit contra tabulas bonorum possessionem accipere. Plane si hic adoptivus pater ante bonorum possessionem petitam emancipaverit eum, non cogitur ad collationem: et ita rescripto divorum fratrum expressum est. Sed ita demum adoptivus emancipatus collatione fratres privabit, si sine fraude hoc factum sit.

§ 15. Nec castrense¹¹, nec quasi castrense peculium fratribus conferitur: hoc enim praecipuum esse oportere, multis constitutionibus constituitur. — § 16. Sed an id, quod dignitatis nomine a patre datum est, vel debetur, conferre quis in commune cogatur, videamus? Et ait Papinianus lib. 13 Quaestionum, non esse cogendum: hoc enim propter onera dignitatis¹² praecipuum haberi oportere. Sed si adhuc debeatur, hoc sic interpretandum est, ut non solus oneretur is qui dignitatem meruit: sed commune sit omnium heredum onus hoc debitum. — § 17. Qui ab hostibus captus, post mortem patris redit¹³: licet moriente patre nihil habuit, cum apud hostes fuerit, tamen et ad bonorum possessionem admittetur, et conferet scilicet ea, quae moriente¹⁴ patre haberet, si ab hostibus captus non fuisset; sed etsi redemptus ab hostibus mortis tempore patris invenitur, aequo collatio erit facienda. — § 18. Si emancipato legatum fuerit, cum pater morietur: etiam hoc conferre debet. — § 19. Si ab ipso patre herede instituto, filio ejus fideicommissum fuerit relictum, cum morietur: an id conferendum est, quoniam utile est hoc fideicommissum? et eveniet, ut pro eo habeatur, atque si post mortem patris relictum fuisset: nec cogitur hic conferre, quia moriente eo [ejus] non fuisset. — § 20. Emancipatus¹⁵ filius, si dotem habeat ab uxore acceptam, hoc minus confert, etsi ante uxorem decesserit. — § 21. Si impubere adrogato secundum divi Pii rescriptum¹⁶ quarta debetur, videndum est, an, si patris naturalis bonorum possessionem petat, conferre quartam debeat: quaestio in eo est, an heredi suo relinquat quartae actionem, an non? Et magis est, ut ad heredem transferat: quia personalis actio est: igitur etiam de quarta conferenda cavere eum oportebit. Sed hoc ita demum, si jam nata est quartae petitio; caeterum si adhuc pater adoptivus vivat, qui eum emancipavit: dicendum est cautionem quoque cessare: praemarta¹⁷ est enim spes collationis, cum adhuc vivat is, cuius de bonis quarta debetur. — § 22. Si is, qui bona collaturus est, habeat filium peculium castrense habentem, non cogitur

5. L. 1, supr. qui satisd. cog. — 6. Vide tamen L. 7, infr. de stipul. praetor. — 7. § 13, infr. h. t. — 8. § 10, supr. h. t. — 9. L. 5, in pr. infr. h. t.; L. 2, infr. de dot. collat. — 10. d. L. 5, in pr. — 11. L. 12, ult. C. h. t.; L. 4, in pr. infr.; L. 3, C. de castrensu. pecul. Inst. quib. non est permis. fac. testam. in pr. — 12. L. 20, § 8, supr. famul. erise. — 13. L. 1, § 2, supr. de bon. posses. contra tab. — 14. L. 6, C. h. t. — 15. L. 5, § 4, infr. cod. — 16. § 5, Inst.; L. 22, in pr. supr.; L. 2, C. de adopt.; L. ult. infr. si quid in fraud. patrui.

utique peculium ejus conferre; sed si jam tunc mortuus erat filius ejus, et castrense peculium habuit, cum moritur is cuius bonorum possessio petenda est: an conferre cogatur? cum autem vindicari id patri non sit necesse, dici oportebit, conferendum: non enim nunc acquiritur, sed non admittitur. Amplius dico, et si institutus fuerit a filio heres, necdum adierit, habeatque substitutum, quia non magis nunc quaeritur peculium, quam nunc non alienatur, conferri debere. — § 23. Confertur autem, etiam si quid ejus non fuerit, dolo¹⁸ malo autem factum sit, quo minus esset: sed hoc sic accipiendum est, ut hoc demum conferatur, quod ejus esse desit dolo malo; caeterum si id egit ne¹⁹ acquireret: non venit in collationem: nam hic et sibi insidiatus est. — § 24. Portiones collationum ita erunt faciendae: ut puta duo sunt filii in potestate, unus emancipatus habens trecenta; ducenta fratribus confert, sibi centum: facit enim eis partem quamvis is sit, cui conferri non solet. Quod si duo sint filii emancipati habentes trecenta et duo in potestate: aequo dicendum est singulos²⁰ singulis, qui sunt in potestate, centena conferre, centena retinere; sed ipsos invicem nihil conferre. Dotis quoque collatio in eundem modum fiet, ut quicumque confert, etiam suam personam numeret in partibus faciendis.

2. PAULUS, lib. 41, ad Edictum.

Cum emancipati filii nomine nepotem posthumum post avi mortem edictum dicimus bonorum possessionem accipere oportere, necessarium erit dicere, bona sua eum conferre: licet non potest dici, mortis tempore avi bona habuisse, qui ipse nondum in rerum natura erat; igitur sive hereditatem a patre, sive legatum acceperit: hoc conferre debet. — § 1. Illud autem intelligendum est, filium in bonis habere, quod deducto²¹ aere alieno superest. Sed si sub conditione debeat, non statim id deducere debet, sed id quoque conferre: contra autem caveri ei oportebit, ab eo, qui in potestate est, ut existente conditione defendatur pro ea parte, quam contulit. — § 2. De illis, quae sine culpa filii emancipati post mortem patris perierunt, quaeritur ad cuius detrimentum ea pertinere debeant? et plerique putant ea, quae sine²² dolo et culpa perierint, ad collationis onus non pertinere: et hoc ex illis verbis intelligendum est, quibus praetor viri boni arbitrato jubet conferri bona: vir autem bonus non sit arbitraturus conferendum id, quod nec habet, nec dolo, nec culpa desit habere. — § 3. Id quoque, quod sub conditione ex stipulata debetur, emancipato conferri debet. Diversum est in legato conditionali: quia etsi in potestate fuisset, et post mortem patris conditio extitisset, ipse haberet actionem. — § 4. Emancipatus filius, si injuriam habet actionem, nihil conferre debet: magis²³ enim vindictae, quam pecuniae, habet persecutionem. Sed si furti habeat actionem, conferre debet. — § 5. Si tres emancipati, duo in potestate sint: Gaius Cassius lib. 7 Juris civilis tertias conferendas putat: ut emancipati, quia²⁴ invicem non conferunt, unius loco sint; nec indignari eos oportere, si plus conferant et minus accipiant: quia in potestate eorum fuerit bonorum possessionem omittere; Julianus quoque Cassii sententiam sequitur. — § 6. Si ex emancipato filio nepos emancipatus, mortuo patre simul et avo bonorum possessionem utriusque acceperit, cum uterque eorum suum heredem reliquerit: eo modo collatio explicari potest, ut, si, verbi gratia, centum in bonis habuit, et patruo quinquaginta, et fratri quinquaginta conferre debet: hoc enim ratio facit, sive personas, sive portiones numeremus. — § 7. Si duo nepotes ex filio mortuo emancipati, bonorum possessionem avi petant: utrum dimidias, an quartas patruo conferre debeant, quaeritur? et verius est, semisses conferre eos oportere: quia et si vivo avo, cum in ejus potestate essent, ducenta [puta] adquisissent, centum filius, centum duo fratres per hereditatem avi haberent. — § 8. Si duo emancipati bonorum possessionem petierint, et unus contulerit, alter non contulerit: hujus portio tantum ei, qui in potestate est, denegatur, non etiam emancipato: quoniam ejus causa, qui in potestate est, denegatur ei actiones. — § 9. Si per inopiam emancipatus cavere non possit, non statim ab eo transferenda est possessio: sed sustinendum²⁵, donec possit invenire fidejussores; ut tamen de his, quae mora deteriora futura sunt, his qui in potestate sunt, actio detur: ipsique caveant in medium collaturus, si cautum eis fuerit.

3. JULIANUS, lib. 23 Digestorum.

Praetor non sub conditione collationis bonorum possessionem contra tabulas promittit: sed demonstrat, quid data bonorum possessione fieri oportet. Alioquin magna captio erit emancipati, si non aliter bonorum

— 17. Fac. L. 2, § 2, supr. de vulg. et pupill. substit. — 18. L. 2, § 2, infr. h. t. — 19. L. 134, in pr. infr. de reg. jur. — 20. L. 5, § 2, infr.; L. 9, C. h. t. — 21. L. 6, in fin. C. eod. — L. 72, in pr. supr. de jure dot.; L. ult. § 4, C. de bon. quae liber. — 22. L. 1, § 25, supr. h. t. — 23. L. 15, § 46, infr. de injur.; L. 10, § 2, supr. si quis cautio; adde L. 7, C. de retrocand. donat. — 24. L. 1, in fin. supr. h. t. — 25. L. 13, infr. de solution.

possessionem accipere intelligeretur, nisi cavisset de collatione. Nam si interim ipse decessisset, heredi suo nihil relinqueret²⁶. Item si frater ejus decessisset, non admitteretur ad bonorum possessionem. Quid ergo est? intelligendum est bonorum possessionem accipere et antequam caveat: sed si non caverit, ita observabitur, ut tota hereditas apud²⁷ eum, qui in potestate fuerit, remaneat. — § 1. Emancipatus filius controversiam facit impuberi, qui se filium et in potestate patris fuisse dicit. Quæro: si bona sua ei emancipatus conferre debeat? Paulus notat: Puto conferendum esse exacta²⁸ cautione: ut victus, sicut hereditatem, ita et quæ collata sunt, præstet. — § 2. Julianus: Quotiens contra tabulas bonorum possessio datur, emancipati bona sua conferre debent his solis²⁹ qui in potestate patris fuerint; hoc quemadmodum expediri oporteat, quæri solet; nam si bona a patre relicta, et emancipatorum in medium conferantur, et ita viriles partes sumantur: eveniet, ut [et] emancipatis quoque collatio ab ipsis facta prosit. Videamus ergo, ne commodissimum sit, emancipatos quartam partem ex bonis paternis ferre; ex suis tertiam? quod dico, exemplo manifestius fiet. Ponamus patrem quadringenta reliquisse, et duos in potestate filios, duos emancipatos: ex quibus alterum centum, alterum sexaginta in bonis habere: is, qui centum habebit, centum triginta tria et trientem feret: is vero, qui sexaginta contulerit, centum viginti: atque ita eveniet, ut collationis emolumentum ad solos, qui in potestate remanserint, perveniat. — § 3. Emancipati bona sua conferre cum his qui in potestate fuerunt, jubentur. — § 4. Quare sicut is qui in potestate est, dotem³⁰ uxoris præcipit: ita emancipatus quoque, quasi præcipiat, retinere debet. — § 5. Emancipatus præteritus, si dum deliberat, caverit de bonorum collatione, nec bonorum possessionem petierit: agente fratre ex stipulatu, ipso jure tutus erit. Sed et si pecuniam contulerit, conditione eam repetet: omnia enim bonorum possessione, incipit pecunia sine causa esse apud heredem. — § 6. Qui duos³¹ filios in potestate habebat, et ex uno eorum nepotem, emancipavit filium, ex quo nepotem habebat: deinde emancipatus factus procreavit filium quem avus in locum filii adoptavit: et vel intestatus, vel testamento facto, præterito emancipato filio decessit. Quæsitum est, quid de bonorum possessione, quid de collatione juris esset? Respondi: Bonorum, de quibus queritur, tres partes fieri debent: ex quibus una pertinet ad filium, qui in potestate remansit; altera ad nepotem, qui in locum filii adoptatus est; tertia ad emancipatum filium et nepotem, qui in potestate remanserit: ita ut pater soli ei conferat, cum quo bonorum possessionem accipiat.

4. AFRICANUS, lib. 4. Quæstionum.

Filium emancipatum dotem, quam filie suæ nomine dedit, conferre non debere: quia³² non sicut in matrisfamilias bonis esse dos³³ intelligitur, ita et in patris, a quo sit profecta.

5. ULPIANUS, lib. 79, ad Edictum.

Si quis filium habeat sui juris, et ex eo nepotem in potestate sua: consequenter erit dicendum, si nepos patris sui emancipati accipiat bonorum possessionem, de conferendis suis quoque bonis cavere eum debere, et esse similem ei, qui adoptavit³⁴: hoc enim divi fratres rescripserunt, ut ad collationem avus compellatur. Plane eodem rescripto adjectum est sic: *Nisi forte avus iste nullum ex his bonis fructum acquirere velit, paratusque³⁵ est de potestate nepotem dimittere, ut ad emancipatum omne emolumentum bonorum possessionis perveniat.* Nec ideo ea filia, quæ post emancipationem nata patri heres extitit, juste queri poterit, (inquit) quod eo facto collationis commodo excluditur: cum avo quandoque defuncto, ad bona ejus simul cum fratre possit venire. Hæc in patre adoptivo ratio reddi non potest: et tamen et ibi [idem] dicemus, si sine³⁶ dolo malo emancipaverit. — § 1. Stipulatio autem collationis tunc committitur, cum interpellatus cum aliquo spatio, quo conferre potuit, non facit: maxime cum boni viri arbitratu collationem fieri, edicto prætoris insertum est. — § 2. Sive ergo in totum collatio facta non est, sive in partem facta: locum habebit hæc stipulatio. — § 3. Et sive quis non conferat ex hac stipulatione, sive dolo fecerit, quo minus conferat: quanti ea res erit, in tantam pecuniam condemnabitur.

6. CELSUS, lib. 10. Digestorum.

Dotem, [quam] dedit avus paternus, an post mortem avi mortua in matrimonio filia, patri reddi oporteat, queritur? occurrit æquitas rei, ut, quod pater meus propter me filie mee nomine dedit, proinde³⁷ sit, atque ipse dederim: quippe officium avi circa nepotem ex officio patris

²⁶ Arg. L. un. § 7, C. de caduc. toll. — 27. L. 2, § 7, supr. h. t. — 28. L. 15, infr. de Carbon. edict. — 29. L. 1, in fin. supr. h. t. — 30. d. L. 1, § 20. — 31. L. 1, § 9, infr. de conjung. cum emancip. — 32. L. 1, in fin. infr. tit. prox. — 33. L. 3, § 5, supr. de minor. L. 16, supr. de religio. L. 14, in pr. supr. ad leg. Falcid. — 34. L. 1, § 14, supr. h. t. — 35. L. 6, infr. unde liberi. — 36. d. L. 1, § 14, in fin. — 37. Obat. L. 79, in pr. supr. de jure dot. — 38. L. 19, supr. de ritu nupt. — 39. L. 1, § 16, infr. de conjung. cum emancip. — 40. L. 11, C. de

erga filium pendet: et quia pater³⁸ filie, ideo avus propter filium nepi dotem dare debet; quid si filius [a patre] exheredatus est? Existimo non absurde etiam in exheredato filio idem posse defendi: nec infavorabilis sententia est, ut hoc saltem habeat ex paternis, quod propter illum datum est.

7. Idem, lib. 13. Digestorum.

Si nepotes in locum filii successerunt, una portio³⁹ iis conferri debet, uti bonorum possessionis unam partem habeant; sed et ipsi ita conferre debent, quasi omnes unus essent.

8. PAPINIANUS, lib. 3. Quæstionum.

Nonnunquam prætor variantem⁴⁰ non repellit, et consilium⁴¹ mutantis non aspernat. Unde quidam filium emancipatum, qui de bonis conferendis cavere fratribus noluit⁴², audiendum postea putaverunt, si vellet oblata cautione beneficium bonorum possessionis exercere: tametsi responderi potest, videri eum possessionem repudiasset, qui formam possessionis conservare noluit. Sed benignior est diversa sententia: maxime cum de bonis parentis inter fratres disputetur: quem tamen facilius admittendum existimo, si intra tempus delatæ possessionis cautionem offerat: nam post⁴³ annum, quam delata esset bonorum possessio, voluntariam moram cautionis admittere, difficilior est.

9. Idem, lib. 8. Responsorum.

Filium emancipatus intestati patris bonorum possessionem accipit: nepos ex eodem⁴⁴ in familia retentus, semissem hereditatis cum emolumento collationis habebit. Idem nepos si postea possessionem intestati patris accipiat, fratri post emancipationem patris quasito, et in familia retento, bona sua conferre cogitur.

10. SCÆVOLA, lib. 5. Quæstionum.

Si filius in potestate heres institutus adeat, et emancipato petente bonorum possessionem contra tabulas, ipse non petat: nec conferendum est ei: et ita edictum se habet; sed magis sentio, ut quemadmodum pro parte hereditatem retinet jure eo, quod bonorum possessionem petere posset, ita et conferri ei debeat: utique cum injuriam per bonorum possessionem patiatur.

11. PAULUS, lib. 11. Responsorum.

Paulus respondit, ea, quæ post⁴⁵ mortem patris filio reddi debuerunt, emancipatum filium, quamvis prius consecutus sit, quam deberentur fratri, qui in potestate patris relictus est, conferre non debere: cum post mortem patris, non tam ex donatione, quam ex causa debiti, ea possidere videatur.

12. Idem, lib. 41, ad Edictum.

Si prægnantem quis uxorem reliquerit, et ea ventris nomine in possessionem missa fuerit: interim cessat collatio; nam antequam nascatur, non potest dici, in potestate morientis fuisse: sed nato⁴⁶ conferetur.

TIT. VII.

DE DOTIS COLLATIONE.

1. ULPIANUS, lib. 40, ad Edictum.

Quamquam ita demum ad collationem dotis prætor cogat filiam, si petat bonorum possessionem: attamen et si non petat, conferre debet, si modo se bonis paternis miscat; et hoc divus Pius Ulpio Adriano rescripsit, etiam eam que non petierit bonorum possessionem ad collationem dotis per arbitrum familie eriscundæ posse compelli. — § 1. Si in stipulatum deducta sit dos: si quidem ipsa mulier stipulata sit, vel ipsi negotium gestum¹, æque conferre cogitur; si vero alii quasita est stipulatio, dicendum est cessare collationem; et si tantum promissa² sit dos, collatio ejus fiet. — § 2. Si sit nepos et neptis ex³ eodem filio, et dotata sit neptis; sit et filius non pater eorum: neptis omnem dotem soli fratri collatura est: emancipata autem neptis dotem et bona sua soli nepoti, non etiam patruo conferet. — § 3. Sed si sit neptis sola, non etiam nepos ex eodem: tunc confertur patruo, itemque nepoti [vel nepiti] ex alio. — § 4. Sed et si duæ neptes sint ex diversis filiis, conferent et invicem et patruo: si ex eodem patre, tantum invicem conferent. — § 5.

reb. eredit. — 41. Vide tamen L. 75, infr. de reg. jur. — 42. L. 1, § 10, supr. h. t. — 43. Hoc multat. L. ult. C. de repudianda. — 44. L. 9, C. h. t.; L. 1, in pr. infr. de conjung. cum emancip. — 45. L. 1, § 19, supr. h. t. — 46. L. 11, C. eod. — 1. Err. VII. — 2. L. pen. supr. de negot. gest. — 3. § 8, infr. hic; L. 2, L. 17, C. de collation. — 3. L. 1, in fin. infr. de conjung. cum emancip.

TIT. VIII.

DE CONJUGENDIS¹ CUM EMANCIPATO LIBERIS EJUS.

1. ULPIANUS, [lib. 40, ad Edictum].

Si quis ex his, quibus bonorum possessionem prætor pollicetur, in potestate parentis, cum moritur, non fuerit: ei², liberisque, quos in ejusdem familia habuit, si ad eos hereditas suo³ nomine pertinebit, neque notam exheredationis meruerunt, bonorum possessio ejus partis datur, quæ ad eum pertineret, si in potestate permansisset: ita ut ex ea parte dimidium, reliquam liberi ejus, hisque duntaxat bona sua conferat. — § 1. Hoc edictum æquissimum est: ut neque emancipatus solus veniat, et excludat nepotes in potestate manentes; neque nepotes jure potestatis obijciantur patri suo. — § 2. Et in adoptionem datus filius et heres institutus, ad hoc edictum pertinet, ut ei jungatur nepos, qui in avi sui naturalis potestate est. Jungitur autem nepos patri suo emancipato, sive patri præteritus sit, sive institutus. Et hæc erit differentia inter in adoptionem datum et emancipatum: quod in adoptionem quidem dato non alias jungitur, nisi instituto, et alio committente edictum: emancipato autem, sive sit institutus emancipatus, sive sit præteritus. — § 3. Filio in potestate ex esse, emancipato ex triente herede instituto, Julianus ait, nepotem præteritum petita contra tabulas bonorum possessione, patruo sextantem, patri unciam ablaturum. — § 4. Si pater emancipatus exheredatus sit, nepotibus ex eo præteritis, qui erant in potestate retenti: nepotes admittuntur: absurdum enim est, cum patri præterito jungatur, instituto eo vel exheredato non admitti. — § 5. Sed et si patruus eorum, qui erat in potestate, sit præteritus, pater exheredatus: debent nepotes admitti: nam exheredatus pater eorum pro mortuo habetur. — § 6. Si pater in potestate manens exheredatus, vel institutus sit, nepotem ex eo, sive in potestate manentem, sive emancipatum, ad bona avi neque vocari, neque vocandum esse, Scævola ait: totiens enim nepoti consulendum est, quotiens in potestate retentus est, patre emancipato. Liberos igitur in familia esse oportet⁴, ut huic edicto locus sit: ejus scilicet familia, cujus bonorum possessio petitur. Sed et si posthumus natus sit ex emancipato, ante emancipationem conceptus: idem erit dicendum. — § 7. Liberos autem non omnes simul vocat prætor, sed gradatim, hoc est, eos, qui sui sunt; scilicet nepotes, si sunt; si minus, eos qui sunt inferioris gradus: nec eos miscbimus; plane si sint ex emancipato nepos, et ex nepote ejus alio pronepos: dicendum erit utrumque ei jungi: ambo enim [in] suorum loco successerunt. — § 8. Si postliminio nepos redierit, dicendum est eum patri emancipato conjungi. — § 9. Si pater ex duobus⁵ filiis, quos in potestate habuit, alterum emancipaverit, et nepotem ex eo in locum filii adoptaverit, et præterito emancipato decesserit: Julianus ait, nepoti in locum filii adoptato succurri oportere: ut quasi filius portionem habeat, quam haberet et si extraneo adoptatus esset; sic fiet (inquit) ut filius qui in potestate fuit, tertiam partem; nepos in locum filii adoptatus, aliam tertiam; emancipatus filius cum nepote altero retento in potestate partitur: nec enim minus debet ferre nepos in locum filii adoptatus, quam si ab extraneo⁶ esset adoptatus. — § 10. Illud non interest, quanta portio hereditatis ad nepotem pertineat, an perquam modica: nam et si modica sit, attamen dicemus esse locum huic parti edicti. — § 11. Inter ipsum filium et liberos ejus dividitur hereditas, ita ut ipse dimidium, liberi dimidium habeant. Proinde pone solum esse filium emancipatum, et nepotes in potestate duos, neminem præterea ex liberis: habebit emancipatus dimidium partem hereditatis, [et] aliam dimidium duo nepotes, ut quadrantes ferant. Sed si sit præterea alius [filius]: eveniet, ut filius habeat dimidium partem hereditatis, ex quo nepotes non sunt; alius filius semissem cum filiis suis: ita ut quadrantem hereditatis ipse ferat, quadrans inter liberos ejus dividatur. Sed si ambo filii sint emancipati, et habeant singuli nepotes: eveniet ut singuli singulos semisses cum nepotibus suis dividant: ita ut ipsi quidem quadrantes ferant, nepotes autem residuos quadrantes. Et si alter duos filios, alter tres habeant: quadrans unus inter duos, alius inter tres dividitur. — § 12. Si quis ex nepotibus portionem suam omiserit, eveniet, ut non ad patrem ejus, sed magis ad fratrem pertineat. Sed et si omnes nepotes omittant, patruo nihil adresecet: sed soli patri. Quod [et] si pater omiserit, tunc patruo⁷ adresecet.

§ 13. Emancipatus filius, si quidem nepotes in avi potestate non habeat, fratribus suis conferet: sed si sint nepotes, voluit eum prætor filius

L. 7, C. de collation. — 18. L. ult. in fin. infr. h. t. — 19. L. 8, supr. eod. — 20. L. 6, § 1, 7. L. 8, C. de bon. quæ liber. — 7. Adde N. 18, c. 6. — 8. § 1, in fin. supr. hic; L. 2, C. de collation. — 9. L. 4, supr. d. t. — 10. L. 1, § 14, supr. d. t.; L. 2, § 11, supr. de bon. poss. contra tab. — 11. L. 25, supr. si quis omisit, jus testam.; L. 7, C. de collat. — 12. Mutat. N. 18, c. 6. — 13. L. 10, C. de collation. — 14. L. 3, supr. h. t. — 15. L. 29, in pr. infr. de except. rei judic. — 16. L. 20, § 1, supr. de bon. poss. contra tab. — 17. L. 1, § 1, C. de collation. — 18. L. ult. in fin. infr. h. t. — 19. L. 8, supr. eod. — 20. L. 6, § 1, 7. L. 8, C. de bon. quæ liber. — 7. Adde N. 18, c. 6. — 8. § 1, in fin. supr. hic; L. 2, C. de collation. — 9. L. 4, supr. d. t. — 10. L. 1, § 14, supr. d. t.; L. 2, § 11, supr. de bon. poss. contra tab. — 11. L. 25, supr. si quis omisit, jus testam.; L. 7, C. de collat. — 12. Mutat. N. 18, c. 6. — 13. L. 10, C. de collation. — 14. L. 3, supr. h. t. — 15. L. 29, in pr. infr. de except. rei judic. — 16. L. 20, § 1, supr. de bon. poss. contra tab. — 17. L. 1, § 1, C. de collation.

Cum dos confertur, impensarum necessariorum fit detractio: cæterarum non. — § 6. Quod si jam factum divorcium est, et maritus non⁸ sit solvendo: non⁹ debet integra dos computari mulieri, sed id quod ad mulierem potest pervenire, hoc est, quod facere maritus potest. — § 7. Si sub conditione pater, vel extraneo⁶ dotem promiserit, cautione opus erit, ut tunc conferat mulier dotem cum dotata esse coeperit. — § 8. Filiam quæ ab intestato⁷ patri heres sit, conferre quidem dotem oportet: consequens autem est, ut ex pollicitatione⁸ [dotis] pro parte dimidia fratrem suum liberet: æquius enim est, in solidum de suo eam dotatam esse. — § 9. Si emancipatus filius, qui contra tabulas bonorum possessionem acceperit, filiam dotatam habeat, non debet dotem ejus conferre: quia⁹ in bonis ejus non est.

2. GAIUS, [lib. 44, ad Edictum provinciale].

Filia¹⁰ in adoptionem data et heres instituta debet, sicut emancipata, non solum bona sua, sed et dotem quæ ad eam pertinere poterit, conferre: si adhuc pater adoptivus vivit, hic necesse habebit conferre.

3. ULPIANUS, lib. 4. Disputationum.

Si filia fuerit heres instituta¹¹, collatione dotis non¹² fungetur: unde si commisso ab altero edicto, necesse habuerit contra tabulas bonorum possessionem accipere: dicendum est, quoniam nullam injuriam fratri facit, non debere eam dotem conferre: nam quod habuit ex iudicio, convertitur ad contra tabulas bonorum possessionem. Plane si ex minore parte fuit heres instituta, et alia quædam in eam contulit contra tabulas bonorum possessio, aucta portione ejus, dicendum erit collationis munere eam fungi: nisi forte contenta fuerit portione, ex qua instituta est; tunc enim dicendum est, ex iudicio parentis eam venientem non debere munus collationis sustinere.

4. POMONIUS, lib. 5, ad Quintum Mucium.

Si pater pro filia dotem promiserit, deinde exheredata, vel etiam emancipata et præterita¹³ legatum dederit: habebit filia etiam dotem præcipuam et legatum.

5. PAPINIANUS, lib. 8. Responsorum.

Filius emancipatus, qui possessionem contra tabulas accipere potuit, intestati patris possessionem accipit; atque ita filia, quæ mansit in potestate, cum ejusdem familie fratre heres instituta, possessionem intestati patris errorem fratris emancipati, secuta accipit: dotem¹⁴ scripto fratri conferre non cogitur: cum ea possessio frustra petita sit, et filia fratris voluntatem sui virilis partis retineat, id est, ut omnes trientes habeant, et bonorum possessio unde liberi iungatur pro contra tabulas esse petita. — § 1. Filia quæ soluto matrimonio dotem conferre debuit, moram collationis fecit: viri boni arbitratu cogitur usuras quoque dotis conferre: cum emancipatus frater etiam fructus conferat, et filia partis suæ fructus percipiat.

6. Idem, lib. 6. Responsorum.

Pater filium emancipatum heredem instituit et filiam exheredavit, quæ inofficiosi lite perlata, partem dimidiam hereditatis abstulit: non esse fratrem bona propria conferre cogendum respondi: nam et libertates¹⁵ competere placuit.

7. PAULUS, lib. 11. Responsorum.

Nec ipsa dotem fratribus suis conferet, cum diverso jure¹⁶ fratres sunt heredes.

8. PAPINIANUS, lib. 11. Responsorum.

Pater nubenti filie quasdam res præter dotem dedit, eamque in familia retinuit, ac fratribus sub conditione¹⁷, si dotem, et cætera quæ nubenti tradidit, contulisset, coheredem adscripsit: cum filia¹⁸ se bonis abstinisset, fratribus res non in dotem datas vindicantibus exceptione doli placuit obstare; quoniam pater filiam alterutrum habere voluit.

9. TRYPHONINUS, [lib. 6. Disputationum].

Fuit quæstio, an si sua heres filia patri cum fratribus, contenta dote abstineat se bonis, compellatur eam conferre? Et divus Marcus rescripsit, non compelli abstinente¹⁹ se ab hereditate patris; ergo non tantum data apud maritum remanebit, sed et promissa exigetur etiam a fratribus: et est æris alieni loco: abscessit enim a bonis patris.

4. N. 97, c. 6. — 5. d. N. 97, c. 6, § 1, in fin. — 6. L. 4, C. de collat. c. obreg. L. ult. C. eod.; L. 6, § 1, 7. L. 8, C. de bon. quæ liber. — 7. Adde N. 18, c. 6. — 8. § 1, in fin. supr. hic; L. 2, C. de collation. — 9. L. 4, supr. d. t. — 10. L. 1, § 14, supr. d. t.; L. 2, § 11, supr. de bon. poss. contra tab. — 11. L. 25, supr. si quis omisit, jus testam.; L. 7, C. de collat. — 12. Mutat. N. 18, c. 6. — 13. L. 10, C. de collation. — 14. L. 3, supr. h. t. — 15. L. 29, in pr. infr. de except. rei judic. — 16. L. 20, § 1, supr. de bon. poss. contra tab. — 17. L. 1, § 1, C. de collation.